

RAQAMLI HIKOYACHILIK ASOSIDA BOSHLANG’ICH SINIF
O’QUVCHILARINING MA’NAVY-AXLOQIY KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Abdullayeva Surayyo Babojonovna

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika nazariyasi kafedrası

phdsurayyo@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23482266>

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli hikoyachilik asosida boshlang’ich sinf o’quvchilarining ma’naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari yoritilgan. Ma’naviy-axloqiy kompetensiyaning mazmuni, uning tarkibiy qismlari hamda raqamli hikoyachilikning tarbiyaviy imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, ta’lim jarayonida qadriyatlarga yo’naltirilgan raqamli kontentdan foydalanish, interfaol muhokamalarni tashkil etish, o’quvchilarni mustaqil hikoya yaratishga jalb qilish, oila va maktab hamkorligini kuchaytirish hamda natijalarni pedagogik diagnostika asosida baholashga doir metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so’zlar: raqamli hikoyachilik, boshlang’ich ta’lim, ma’naviy-axloqiy kompetensiya, pedagogik shart-sharoitlar, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, “Tarbiya” fani, interfaol ta’lim, pedagogik diagnostika.

Abstract: This article examines the pedagogical conditions for developing primary school students’ spiritual and moral competence through digital storytelling. It analyzes the content and components of spiritual and moral competence, as well as the educational potential of digital storytelling. Furthermore, methodological recommendations are developed for using value-oriented digital content in the educational process, organizing interactive discussions, engaging students in independent story creation, strengthening cooperation between families and schools, and assessing learning outcomes through pedagogical diagnostics.

Keywords: digital storytelling, primary education, spiritual and moral competence, pedagogical conditions, national values, universal human values, moral education, Tarbiya (Moral Education), interactive learning, pedagogical diagnostics.

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimida o’quvchilarning bilim, ko’nikma va malakalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularni ma’naviy yetuk, axloqiy mas’uliyatni his qiladigan va jamiyatda munosib o’rin egallashga tayyor shaxs sifatida tarbiyalash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang’ich ta’lim davrida bolalarning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, ijtimoiy munosabatlari va xulq-atvor me’yorlari shakllanib boradi. Shu sababli mazkur bosqichda ma’naviy-axloqiy tarbiyani maqsadli tashkil etish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o’quvchilarning kundalik hayoti bilan bog’lash alohida ahamiyat kasb etadi.

Ma’naviy-axloqiy kompetensiya shaxsning ezgulik, halollik, adolat, mas’uliyat, mehr-oqibat, hurmat, vatanparvarlik va o’zaro yordam kabi qadriyatlarni anglash, ularni hayotiy vaziyatlarda qo’llash hamda o’z xatti-harakatlarini axloqiy me’yorlar asosida tartibga solish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish o’quvchilarga axloqiy qoidalarni yod oldirish bilangina cheklanmaydi. Ularning mazkur qadriyatlarning mazmunini

tushunishi, mustaqil qaror qabul qilishi va kundalik faoliyatida ularga amal qilishi ham muhimdir.

Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga kirib kelishi tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda. Xususan, raqamli hikoyachilik matn, tasvir, ovoz, musiqa, animatsiya va videolavhalar yordamida muayyan voqea yoki hayotiy vaziyatni ifodalash imkonini beradi. Raqamli hikoyalarda axloqiy muammolarni qahramonlar xatti-harakatlari, ularning tanlovlari va qarorlari oqibatlari orqali ko’rsatish mumkin. Bu esa o’quvchilarning voqealarni tahlil qilishi, qahramonlarning holatini tushunishi va mustaqil xulosalar chiqarishiga yordam berishi mumkin.

Biroq raqamli vositalarning mavjudligi o’z-o’zidan ma’naviy-axloqiy kompetensiyaning rivojlanishini kafolatlamaydi. Buning uchun ta’lim mazmuni, pedagogik metodlar, raqamli resurslar, o’qituvchi faoliyati, o’quvchilarning mustaqil ishtiroki va baholash mexanizmlari o’zaro uyg’un tashkil etilishi lozim. Shu jihatdan raqamli hikoyachilikdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash muhim ilmiy-metodik vazifa hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi - raqamli hikoyachilik asosida boshlang’ich sinf o’quvchilarining ma’naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va ularni ta’lim jarayonida amalga oshirish bo’yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

METODOLOGIYA

Maqolani tayyorlashda pedagogik tahlil, ilmiy-nazariy manbalarni o’rganish, taqqoslash, umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Taklif etilgan yondashuv boshlang’ich sinf o’quvchilarining yosh xususiyatlari, qadriyatlarini hayotiy vaziyatlar orqali anglash ehtiyoji va raqamli ta’lim vositalaridan maqsadli foydalanish tamoyillariga asoslanadi.

Ma’naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish jarayoni shartli ravishda to’rtta o’zaro bog’liq tarkibiy qism orqali yoritiladi:

Kognitiv komponent - milliy va umuminsoniy qadriyatlar, axloqiy me’yorlar hamda xulq-atvor qoidalari haqidagi bilim va tasavvurlar.

Hissiy-qadriyatli komponent - ezigulik, adolat, mehr-oqibat va halollikka ijobiy munosabat, boshqa insonlarning his-tuyg’ularini tushunishga intilish.

Faoliyatli komponent - axloqiy me’yorlarni amaliy vaziyatlarda qo’llash, mas’uliyatli qaror qabul qilish va boshqalarga yordam berish.

Refleksiv komponent - o’z xatti-harakatlarini tahlil qilish, qarorlarining oqibatlarini baholash va o’z faoliyatidan xulosa chiqarish.

Ushbu tarkibiy qismlar ma’naviy-axloqiy kompetensiyani faqat bilim bilan emas, balki munosabat, amaliy faoliyat va o’zini baholash bilan bog’liq yaxlit pedagogik hodisa sifatida ko’rib chiqish imkonini beradi.

NATIJALAR Nazariy-metodik tahlil asosida raqamli hikoyachilik vositasida ma’naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish uchun muhim bo’lgan beshta pedagogik shart-sharoit ajratildi.

1. Qadriyatlarga yo’naltirilgan mazmunni tanlash

Birinci pedagogik shart-sharoit raqamli hikoyalarning mazmunini ma’naviy-axloqiy tarbiya maqsadlariga muvofiq tanlashdan iborat. Hikoyalarda halollik, mas’uliyat, mehr-oqibat, adolat, kattalarga hurmat, kichiklarga g’amxo’rlik, do’stlik, vatanparvarlik va tabiatga mas’uliyatli munosabat kabi fazilatlar aks etishi mumkin.

Hikoya mazmuni o’quvchilarning yoshi, hayotiy tajribasi va tushunish darajasiga mos bo’lishi lozim. Voqealar sodda, qahramonlarning xatti-harakatlari tushunarli, axloqiy muammo esa fikrlashga undaydigan shaklda taqdim etilishi maqsadga muvofiq.

Masalan, “Topilgan buyum”, “Va’daga vafo”, “Yordamga shoshilgan do’st” kabi hikoyalar orqali o’quvchilar halollik, mas’uliyat va mehr-oqibatning mazmunini hayotiy vaziyatlar asosida muhokama qilishlari mumkin.

2. Raqamli hikoyalarni interfaol metodlar bilan uyg’unlashtirish

Ikkinchi shart-sharoit raqamli hikoyalarni o’quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydigan metodlar bilan birgalikda qo’llashdir. Hikoyani shunchaki tomosha qilish o’rniga, o’quvchilar voqealar rivojini tahlil qilishi, qahramonning qarorini baholashi va muqobil yakun taklif qilishi kerak.

Buning uchun quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

“Qahramon o’rnida bo’lsang...” - o’quvchi qahramonning vaziyatini tahlil qilib, qanday yo’l tutishini izohlaydi.

“Axloqiy tanlov” - qahramon oldidagi muqobil qarorlar va ularning oqibatlari taqqoslanadi.

“Hikoyaning yangi yakuni” - o’quvchilar voqea yakunini mustaqil yaratib, tanlangan yechimni asoslaydilar.

“Qadriyatlar xaritasi” - hikoyada namoyon bo’lgan fazilatlar aniqlanib, ularning hayotiy misollari keltiriladi.

“Hayot bilan bog’la” - hikoyadagi vaziyat oila, maktab yoki mahalla hayoti bilan bog’lanadi.

Mazkur metodlar o’quvchilarning axloqiy tushunchalarni o’zlashtirishiga, mustaqil fikrlashiga va o’z nuqtayi nazarini ifodalashiga ko’maklashishi mumkin.

3. O’quvchilarning mustaqil raqamli hikoya yaratish faoliyatini tashkil etish

Uchinchi shart-sharoit o’quvchilarni raqamli hikoyalarni faqat tomosha qiluvchi emas, balki ularni yaratuvchi ishtirokchilar sifatida jalb qilishdir. O’quvchilar guruhlarda qisqa hikoya ssenariysini ishlab chiqishlari, qahramonlarni tanlashlari, axloqiy muammoni belgilashlari va voqea yakunini yaratishlari mumkin.

Masalan, “Sinfimizdagi mehr-oqibat”, “Halol do’st”, “Tabiatni asraylik” kabi mavzularda hikoyalar tayyorlash jarayonida o’quvchilar muayyan qadriyatning mazmunini mustaqil ifodalashga harakat qiladilar. Bunda rasm, ovozli izoh, ketma-ket tasvirlar yoki sodda taqdimot vositalaridan foydalanish mumkin.

Hikoya yaratish jarayoni quyidagi ketma-ketlikda tashkil etiladi:

Tarbiyaviy mavzuni tanlash.

Hayotiy vaziyat va qahramonlarni belgilash.

Muammo va muqobil harakatlarni aniqlash.

Voqea rivoji va yakunini yaratish.

Hikoyani sinfda namoyish etish.

Guruhlararo muhokama va refleksiya o’tkazish.

Bu jarayon o’quvchilarning ijodiy faolligi, hamkorligi va mas’uliyatini rag’batlantirishi bilan birga, axloqiy qadriyatlarni faoliyat orqali anglashiga yordam berishi mumkin.

4. O’qituvchi, oila va ta’lim muassasasi hamkorligini ta’minlash

To’rtinchi shart-sharoit ma’naviy-axloqiy tarbiyaning uzviyligini ta’minlash maqsadida o’qituvchi, oila va ta’lim muassasasi o’rtasidagi hamkorlikni yo’lga qo’yishdan iborat.

Maktabda muhokama qilingan qadriyatlarning oiladagi tarbiya va kundalik xulq-atvor bilan bog’lanishi muhimdir. Masalan, halollik haqidagi hikoyadan keyin o’quvchilarga uyda rostgo’ylik va mas’uliyat namoyon bo’ladigan vaziyatlarni kuzatish, mehr-oqibat mavzusida esa oila a’zolariga yordam berishning oddiy misollarini yozib kelish topshirilishi mumkin.

Bunday topshiriqlar oilaviy qadriyatlarni hurmat qilgan holda, o’quvchilarning o’z tajribasini ta’lim jarayoniga olib kirishiga imkon beradi. Biroq oilaviy sharoitlar turlicha ekanligi inobatga olinib, topshiriqlar barcha o’quvchilar uchun bajarish mumkin bo’lgan va shaxsiy hayot daxlsizligini saqlaydigan shaklda tuzilishi lozim.

5. Ma’naviy-axloqiy kompetensiyani diagnostika qilish va baholash

Beshinchi shart-sharoit o’quvchilarning rivojlanishini muntazam kuzatish va baholash tizimini tashkil etishdir. Bunda faqat axloqiy tushunchalar haqidagi bilimlarni tekshirish yetarli emas. O’quvchining muammoli vaziyatni tushunishi, qahramonning xatti-harakatlariga munosabati, qarorlarini asoslash qobiliyati va amaliy faoliyatdagi ishtiroki ham hisobga olinishi kerak.

Baholash quyidagi mezonlar asosida tashkil etilishi mumkin:

Mezon	Baholash ko’rsatkichi
Kognitiv	Axloqiy qadriyatlarni tushuntiradi va misollar keltiradi
Hissiy-qadriyatli	Ezgulik va adolatga ijobiy munosabat bildiradi, boshqalarning holatini tushunishga intiladi
Faoliyatli	Muammoli vaziyatda maqbul yechim taklif qiladi va amaliy harakatlarda ishtirok etadi
Refleksiv	O’z xatti-harakatlarini tahlil qiladi va xulosa chiqaradi

Baholash jarayonida kuzatuv, vaziyatli topshiriqlar, suhbat, o’quvchi yaratgan hikoyalar va o’zini baholash usullaridan foydalanish mumkin. Kompetensiyaning rivojlanishi haqidagi xulosa bir martalik topshiriq bilan emas, balki turli vaziyatlarda olingan dalillar asosida chiqarilishi zarur.

MUHOKAMA

Raqamli hikoyachilikning tarbiyaviy imkoniyatlari uning texnik ko’rinishidan ko’ra mazmuni va pedagogik tashkil etilishiga ko’proq bog’liq. Multimedia elementlari o’quvchilarning diqqatini jalb qilishi mumkin, biroq ma’naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish uchun hikoyadagi axloqiy muammo, muhokama savollari, mustaqil qaror qabul qilish va amaliy faoliyat o’zaro uyg’unlashishi lozim.

Birinchidan, raqamli hikoyalarning mazmuni milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg’unligiga asoslanishi zarur. Milliy an’analar, oilaviy munosabatlar, kattalarga hurmat va o’zaro yordam kabi qadriyatlar halollik, adolat, inson qadr-qimmatini e’zozlash va mas’uliyat kabi umumiy axloqiy tamoyillar bilan bog’lab yoritilishi mumkin.

Ikkinchidan, o’quvchilarning mustaqil fikrlashiga sharoit yaratish muhim. O’qituvchi har bir vaziyatda yagona javobni darhol taqdim etish o’rniga, o’quvchilardan turli qarorlarning oqibatlarini tahlil qilishni va o’z fikrlarini dalillar bilan asoslashni so’rashi

maqsadga muvofiq. Shu tariqa axloqiy tarbiya tayyor qoidalarni o’zlashtirishdan ongli munosabat va mas’uliyatli xulq-atvorni rivojlantirishga yo’naltiriladi.

Uchinchidan, raqamli hikoyachilik boshqa tarbiyaviy vositalarni almashtirmasligi, balki ularni to’ldirishi lozim. Suhbat, rolli o’yin, kitob o’qish, jamoaviy faoliyat va kundalik hayotiy vaziyatlarni muhokama qilish bilan uyg’unlashtirilgan hikoyachilik o’quvchilarning turli faoliyat turlarida qatnashishini ta’minlaydi.

To’rtinchidan, raqamli resurslardan foydalanishda ularning yoshga mosligi, axborotning ishonchliligi, mualliflik huquqi va shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligiga rioya etish zarur. Texnik imkoniyatlari cheklangan sinflarda raqamli hikoyaning rasmlar, kartochkalar yoki o’qituvchi tomonidan o’qib beriladigan matn shaklidagi muqobillaridan foydalanish ham mumkin.

Taklif etilgan pedagogik shart-sharoitlarning amaliy samaradorligini aniqlash uchun tajriba-sinov ishlari o’tkazilishi lozim. Bunda o’quvchilarning dastlabki va yakuniy ko’rsatkichlari taqqoslanib, raqamli hikoyachilikning ularning bilimlari, qadriyatlarga munosabati, axloqiy qarorlari va amaliy faoliyatiga ta’siri tahlil qilinishi mumkin. Haqiqiy tadqiqot natijalari mavjud bo’lmaguncha, ushbu shart-sharoitlar samaradorligi isbotlangan natija sifatida emas, balki nazariy-metodik jihatdan asoslangan taklif sifatida taqdim etilishi kerak.

XULOSA

Raqamli hikoyachilik boshlang’ich sinf o’quvchilarining ma’naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirish uchun foydalanish mumkin bo’lgan zamonaviy pedagogik vositalardan biridir. Uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish mazmunan to’g’ri tanlangan hikoyalar, interfaol muhokamalar, mustaqil ijodiy faoliyat, oila va maktab hamkorligi hamda muntazam diagnostikaga bog’liq.

Maqolaning nazariy-metodik tahlili asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

Ma’naviy-axloqiy kompetensiya bilim, qadriyatlarga munosabat, amaliy xulq-atvor va refleksiyaning o’zaro bog’liqligida namoyon bo’ladi.

Raqamli hikoyalarning tarbiyaviy mazmuni o’quvchilarning yosh xususiyatlari va hayotiy tajribasiga mos bo’lishi lozim.

Hikoyalarni muammoli savollar, axloqiy tanlovlar va muqobil yakunlar bilan boyitish o’quvchilarning mustaqil fikrlash faoliyatini rag’batlantirishi mumkin.

O’quvchilarning mustaqil hikoya yaratish faoliyati qadriyatlarni ijodiy ifodalash va hamkorlikda o’rganish imkonini beradi.

O’qituvchi, oila va ta’lim muassasasi hamkorligi tarbiyaviy faoliyatning uzviyligini ta’minlashga yordam beradi.

Kompetensiya rivojlanishini baholashda bilim, munosabat, faoliyat va refleksiyaning qamrab oluvchi mezonlardan foydalanish zarur.

Shunday qilib, raqamli hikoyachilik asosida ma’naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlarini izchil amalga oshirish boshlang’ich ta’limda qadriyatlarga yo’naltirilgan tarbiyaviy muhitni boyitishga xizmat qilishi mumkin. Mazkur yondashuvning samaradorligi esa amaliy tajriba-sinov ishlari va tizimli pedagogik kuzatuvlar asosida aniqlashtirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O’RQ-637-son. - <https://lex.uz/docs/5013007>

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son qarori. Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. - <https://lex.uz>
3. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. - Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
4. Xodjayev B. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: Sano-standart, 2017.
5. Jabborova O., Umarova Z. Boshlang‘ich ta’limda “Tarbiya” fanini o‘qitish metodikasi. - Toshkent: Zebo Print, 2022.
6. Qurbonova B.Q., Madaminova S.A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axloqiy-ma’naviy qadriyatlarini shakllantirish // Journal of IQRO. - 2025. - B. 80–84. - <https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.iqro.68977>
7. Maxsetova Z.T. Yozma nutqni rivojlantirishda raqamli hikoyalashning pedagogik va lingvistik imkoniyatlari // Science Time Journal. - 2026. - J. 4, № 2. - B. 757–762. - <https://doi.org/10.66345/stj.v4i2.5148>
8. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. - Toshkent: Iste’dod, 2008.